Hulefâ-yi Râşidîn dönemindeki fetihlerle müslümanların eline geçen Aclûn'da Selâhaddîn-i Eyyûbî devrinde, Haçlılar'ın hücumlarına karşı müdafaa gayesiyle kumandan İzzeddin Üsâme tarafından 1184'te bir kale inşa edilmiştir. Bu sebeple şehir daha sonraları Kal'atül-aclûn olarak da anılmıştır. Aclûn, Memlükler devrinde Şam'a bağlı bulunuyordu. Sultan Baybars (1260-1277) burada siyasî rakiplerini hapsetmek için bir zindan yaptırdı. 1260 yılında Moğollar Aclûn'u yağmaladılar ve kalesini tahrip ettiler. Baybars'ın bölgeyi tekrar ele geçirmesi üzerine Aclûn Kalesi'nin onarımı için Emîr İzzeddin Aybek görevlendirildi. 1261'de tamir edilen ve yeni burçlar eklenerek genişletilen kale Kahire, Şam ve Irak arasında ticaret kafilelerinin ulaşımında önemli bir transit merkezi haline geldi. Sultan Baybars Aclûn'da bugüne intikal eden bir de mescid inşa ettirdi (1264). Memlûk Sultanı Kalavun devrinde (1279-1290) Aclûn, hareketli çarşıları, bağ ve bahçeleri ile büyük bir şehirdi. Ancak 1328'de bir sel felâketi sonunda harabe haline geldi. Fakat çok geçmeden Şam Valisi Seyfeddin Tengiz b. Abdullah tarafından yeniden inşa ettirildi. Kudüs'ten Şam'a giderken bu bölgeden geçen İbn Battûta (ö. 1377), Aclûn'daki çarşı pazarların çokluğundan ve kalesinden övgüyle bahseder.

Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Osmanlı topraklarına katılan Aclûn, idarî bakımdan Şam eyaletine bağlı bir sancak haline getirildi. 1596 senesi **tahrir***ine göre Aclûn sancağında sekiz nahiye bulunuyordu ve nüfusu toplam 34.645 idi. Yine bu tahrire göre padişah ve sancak beyi hassı (bk. HAS) olan Aclûn, on yedi **zaîm*** ve kırk iki sipahi çıkarmakta idi. XVI. yüzyılda Aclûn'daki bazı emlâk, Memlük Sultanı Berkuk'un Mısır'daki medresesi için tahsis edilen vakıflar arasında bulunmaktaydı. Evliya Çelebi'ye göre, XVII. yüzyılda Aclûn sancağı beyinin 26.000 yük akçelik hassı vardı. Sancak beyinin yetiştirmekle yükümlü olduğu 1200 asker ise seferden muaf olmaları karşılığında Şam hacılarının yol emniyetini sağlamakla görevli idiler. XIX. yüzyılın sonlarında Suriye vilâyetinin Havran sancağına bağlı bir kaza statüsünde bulunan Aclûn'un önemi giderek azaldı. Bu dönemde nüfusu 30.000 olan Aclûn kazasının merkezi, Şeria nehrine dökülen Aclûn çayının kenarında kurulmuş olan İrbit idi. İrbit şehrinin giderek gelişmesi ve 1964'te merkez olması üzerine Aclûn buraya bağlandı.

Aclûn'a nisbetle anılan birçok âlim yetişmiştir. Bunlar arasında en tanınmışı, *Keşfü'l-ḫafâ'* müellifi İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî'dir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Battûta, *Tuḥfetü'n-nüẓẓâr* (nşr. Ali el-Muntasır), Beyrut 1405/1985, I, 80; Kâtip Çelebi, *Cihânnümâ*, İstanbul 1145, s. 570; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 518-519; *Ḳâmûsü'l-a'lâm*, IV, 3132; V. Cuinet, *La Turquie d'Asie*, Paris 1894, IV, 487-491; G. Adam Smith, *The Historical Geography of the Holy Land*, London 1895, s. 536, 553; Celâl Tevfik Karasapan, *Filistin ve Şarkü'l-Ürdün*, İstanbul 1942, II, 215; Wolf-Dieter Hütteroth, *Palästina und Transjordanien im 16. Jahrhundert*, Wiesbaden 1978, s. 13, 20, 76-79; Ahmed Atıyyetullah, *el-Ḳâmûsü'l-İslâmî*, Kahire 1399/1979, V, 290 vd.; Yûsuf Derviş Gavânime, *et-Târîḫu's-siyâsî li-Şarḳi'l-Ürdün fi'l-ʿaṣri'l-Memlûkî, el-Memâliki'l-baḥriyye*, Ammân 1982; Mehmet İpşirli — Muhammed Dâvûd et-Temîmî, *Evḳâf ve emlâkü'l-müslimîn fî Filisṭîn*, İstanbul 1402/1982, s. 94; J. T. Reinaud, *Géographie d'Aboulféda*, Paris 1883 — Frankfurt 1985 (nşr. Fuat Sezgin), II/2, s. 22-23; D. Sourdel, "ʿAdjlūn", *EI²* (İng.), I, 208.

İDRİS BOSTAN

ACLÛNÎ, İsmâil b. Muhammed

(اسماعيل بن محمد العجلوني)

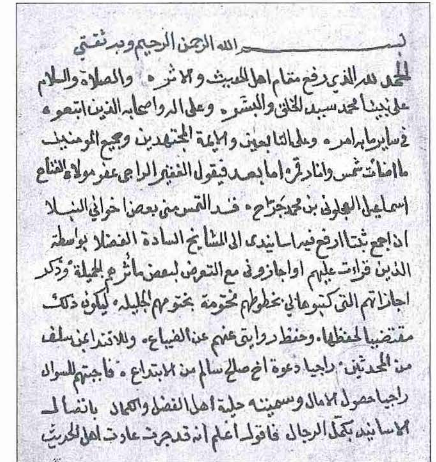
Ebü'l-Fidâ İsmâîl b. Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî el-Aclûnî (ö. 1162/1749)

Yaşadığı devrin Şam muhaddisi.

1087'de (1676) Aclûn'da doğdu. Cerrâhî nisbesini, soyunun meşhur sahâbî Ebû Ubeyde b. Cerrâh'a ulaşmasından dolayı almıştır. İlk öğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra on üç yaşlarında iken Şam'a giderek devrin ünlü âlimlerinden İslâmî ilimleri tahsil etti. 1707 yılında hilâfet merkezi olan İstanbul'a gitti. Bir sene sonra, Osmanlı Devleti tarafından Şam Emevî Camii müderrisliğine tayin edildi. Vefatına kadar kırk yılı aşkın bir müddetle bu vazifeyi yürüttü. Şâfiî fıkhı yanında şiire ve Arap gramerine de vukufu vardı. *Silkü'd-dürer*'de (I, 261-272) şiirlerinden çeşitli örnekler bulunmaktadır. Aclûnî Şam'da vefat etti.

Eserleri. 1. ***Keşfü'l-ḫafâ'**** *ve müzîlü'l-ilbâs*. Halk arasında yaygın olan hadislerin, hadis diye bilinen hikmetli sözlerin ve mevzû hadislerin alfabetik olarak yer aldığı eserde bu hadis ve sözlerin doğruluğuyla ilgili açıklamalar da vardır. **2.** *el-Feyżü'l-cârî*. Yarım kalmış bir *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî* şerhidir. Daha önceki Buhârî şerhlerinin bir nevi özeti mahiyetinde olan eser, müellifin vefatı sebebiyle "Kitâbü't-tefsîr"de kalmıştır. **3.** *ʿİḳdü'l-cevheri'ṡ-ṡemîn fî erbaʿîne ḥadîṡen min aḥâdîṡi Seyyidi'l-mürselîn. Evâ'ilü'l-ʿAclûnî* ve *el-Erbaʿûne'l-ʿAclûniyye* diye de bilinen bu eser kırk ayrı kitaptan alınan kırk hadisi ihtiva etmektedir. Kahire'de basılan (1322) eserin başka birçok baskıları da vardır. Eserin Cemâleddin el-Kāsımî tarafından yapılan *el-Fażlü'l-mübîn ʿalâ ʿİḳdi'l-cevheri'ṡ-ṡemîn* adlı şerhini Âsım Behcet el-Beytâr neşretmiştir (Beyrut 1403/1983). **4.** *Ḥilyetü ehli'l-fażl*. Hocalarının hal tercümelerini anlattığı bu eserin Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Dârülmesnevi, nr. 63) altmış sekiz varaklık bir nüshası bulunmaktadır. **5.** *Şerḥu'l-ḥadîṡi'l-müselsel bi'd-Dımaşḳıyyîn*. **6.** *el-Fevâ'idü'd-derârî fî tercemeti'l-İmâm el-Buḫârî*. Eserin bir nüshası İskenderiye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (bk. *GAL*, II, 399). **7.** *Şeẕe'r-ravżı'l-bedîʿi'l-müdrik fî ziyâreti's-seyyide Zeyneb ve seydî Müdrik*. İskenderiye Kütüphanesi'nde bir nüshası bulunan eserin (bk. *GAL*, II, 399) adı *Hediyyetü'l-ʿârifîn*'de *ʿUrfü'z-zerneb bi-tercemeti seydî Müdrik ve's-seyyide Zeyneb* şeklinde geçmektedir. **8.** *İstirşâdü'l-müsterşidîn li-fehmi'l-fetḥi'l-mübîn ʿalâ şerḥi'l-Erbaʿîn li'n-Nevevî*. **9.** *Esne'l-vesâ'il bi-şerḥi'ş-Şemâ'il*. **10.** *Naṣîḥatü'l-iḫvân fîmâ yeteʿalleḳu bi-receb ve şaʿbân ve ramażân*.

İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî'nin *Ḥilyetü ehli'l-fażl* adlı eserinin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Dârülmesnevi, nr. 63)

Hediyyetü'l-ʿârifîn'de Aclûnî'nin bunlardan başka dokuz kitabının daha adı verilmektedir. Ayrıca *Îżâʾetü'l-bedreyn fî tercemeti'ş-şeyḫayn* adlı bir eserinden de söz edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Murâdî, *Silkü'd-dürer*, Bulak 1301, I, 259-272; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, Fas 1347 → Beyrut 1402/1982, I, 98-100; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 220-221; Brockelmann, *GAL*, II, 398-399; *Suppl.*, II, 422; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, I, 324; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), II, 292; Hânî Subhî el-Amed, *Muʿcemü'n-nâbihîn*, Amman 1985, I, 265-266.

Ali Yardım

ACLÛNÎ, Muhammed b. Ahmed

(محمد بن احمد العجلونى)

Ebû Abdillâh Şemsüddîn
Muhammed b. Ahmed b. Mûsâ el-Aclûnî
(ö. 831/1427-28)

Muhaddis, Şâfiî fakihi.

Ürdün'ün doğusundaki Aclûn'a bağlı Küfeyr köyünde doğdu. Dımaşkī ve Küfeyrî nisbeleriyle de tanınır. İlk tahsilinden sonra Dımaşk'a giderek zamanın meşhur âlimlerinden İbn Kādî Şühbe'den fıkıh ve fıkıh usulü okudu. Uzun süre Şemseddin el-Gazzî'nin derslerine devam etti; İbn İvaz ve İbn Ümeyle'den de hadis okudu ve pek çok kitabı bizzat istinsah etti. Tahsilini tamamladıktan sonra Dımaşk'taki medreselerde fıkıh, fıkıh usulü ve siyer okuttu. Aynı zamanda kadı nâibliği yaptı. Birçok defa hacca gitti; uzun süre Mekke'de mücâvir olarak kaldı. Pek çok talebe yetiştirdi, fetva vermekle meşgul oldu. Daha çok hadis, özellikle de *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî* okutmakla şöhret buldu. Dımaşk'ta vefat etti.

Eserleri. Kaynaklarda adı geçen belli başlı eserleri şunlardır: 1. *et-Telvîḥ ilâ maʿrifeti'l-Câmiʿi'ṣ-ṣaḥîḥ*. Zerkeşî, Kirmânî ve İbn Mülakkın'ın *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî* şerhlerinden faydalanmak suretiyle kaleme aldığı beş (veya altı) ciltlik bir eserdir. 2. *el-Kevkebü's-sârî*. *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî* muhtasarıdır. 3. *Zehrü'r-Ravż*. Süheylî'nin *er-Ravżü'l-ünüf*'üne yazdığı muhtasar şerhtir. 4. *el-İḥkâm fî aḥkâmi'l-Muḫtâr*. Bu eserini daha sonra kısaltarak *el-Münteḫabü'l-Muḫtâr fî aḥkâmi'l-Muḫtâr* adını vermiştir. 5. *Muʿînü'n-nebîh ilâ (ʿalâ) maʿrifeti't-Tenbîh*. Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin Şâfiî fıkhına dair *et-Tenbîh* adlı eseri üzerine yapılmış şerhtir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sehâvî, *eḍ-Ḍavʾü'l-lâmiʿ*, Kahire 1353-55 → Beyrut, ts. (Dâru Mektebeti'l-Hayât), VII, 111-112; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerâtü'ẕ-ẕeheb*, Kahire 1350-51, VII, 196; *Îżâḥu'l-meknûn*, I, 320; II, 519, 569; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, II, 186-187; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61, IX, 23.

Müctebâ Uğur

ACMÂN

(عجمان)

Birleşik Arap Emirlikleri Devleti'ni oluşturan yedi emirlikten biri.

Acmân

Toprak bakımından bu emirliklerin en küçüğü olan Acmân'ın yüzölçümü 260 km², nüfusu 64.318'dir (1985). Aynı birlik içindeki diğer Arap emirliklerinden Şârika ile Ümmülkayveyn arasında yer alır. XIX. yüzyıl boyunca komşusu Şârika'daki Kāsımî Emirliği'ne bağlı kalmıştır. Bölgede yaşayan halk, Naîm kabilesinin Âl-i Bûhureybân koluna bağlı olan Karâtise, Hamîre ve Âl-i Bûzeneyn boyundandır. Yine bu yüzyılın başlarında Vehhâbîlik hareketinin bölgedeki etkisi üzerine, burada oturan Âl-i Bûhureybân kabilesi, diğer Naîmî kabileleri gibi bu dinî akıma katılmıştır. Hatta bir ara emirliğe bağlı olan Zûrâ adası Vehhâbîler'in yerleşim merkezi olmuştur. Acmân, diğer sahil emîrleri ve İngiltere arasında imzalanan 1820 ve 1892 antlaşmalarına iştirak etti. 1952'de Sahil Devletleri Konseyi'ne (Trucial States Council) katıldı. 2 Aralık 1971'de kurulan Birleşik Arap Emirlikleri Devleti'nin federe üyesi oldu. 1981 yılından beri emirliğin başında bulunan Şeyh Humeyd b. Râşid en-Naîmî, Birleşik Arap Emirlikleri Devleti'nin yüksek konsey üyesidir.

Acmân'da inşası Ortaçağ'a kadar uzanan tarihî bir kale bulunmaktadır. 1928-1981 yılları arasında emîr olan Şeyh Râşid b. Humeyd bu kalede oturmakta ve emirliğin yönetimini buradan yürütmekteydi. Acmân'ın iç kısımlarında bulunan Mesfût bölgesinde 1968'de yapılan aramalarda kaliteli mermer rezervleri bulunmuştur. Tarihte daima Naîm kabilesinin yerleşim bölgesi olarak kalmış bulunan Mesfût bölgesinde ayrıca hurma, tütün ve buğday ziraatı da yapılmaktadır. Bölgede ekonomi yakın zamana kadar balıkçılık ve tarıma dayalıydı. Son zamanlarda Birleşik Arap Emirlikleri'nin zengin üyelerinden, özellikle Ebûzabî'den (Abudabi) yardım almaktadır. Acmân'da 1976'dan beri gemilerin bakım ve onarımının yapıldığı bir tersane bulunmaktadır. 1984'ün sonlarında bir çimento fabrikasının işletmeye açıldığı Acmân'da petrol arama çalışmalarına ise 1982'de başlanmıştır. Buna bağlı olarak 1983'te sermayesinin % 50 hissesi Acmân'ın, % 50 hissesi de

Acmân'ın tarihî kalesi ve sarayı